

УДК 327 (477+497.1)

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНЦІВ СЕРБІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У СФЕРІ КУЛЬТУРИ (1980-1990-ті рр.)*Галина Саган*

Київський університет імені Бориса Грінченка
Україна, 04212, м. Київ, вул. Тимошенка, 13-Б
e-mail: galinasagan@gmail.com

Українська діаспора у Сербії одна з найстаріших. Розбудовуючи там своє культурне життя, українці намагалися вести активну культурну співпрацю із громадськістю поза межами країни свого проживання. Такі контакти взаємно збагачували народи, знайомили з мистецькими надбаннями один одного, популяризували національні традиції та живили дух діаспорного життя українців. Попри столітнє перебування українців на Балканах, контакти із зарубіжжям стали можливими лише наприкінці ХХ ст. Налагодження творчих зв'язків із зовнішнім світом розпочалося з утвердженням демократичних стандартів у Югославії у середині 80-х років ХХ ст. Першими долучилися до міжнародної культурної співпраці активісти Культурно-мистецького товариства (далі – КМТ) імені Івана Сенюка з Кули (Сербія). 1986 року їх відвідав відомий український ансамбль «Волинянка» з Луцька, який перебував у Нові Саді (Сербія) на фестивалі подунайських країн «Дунаю, голубий».

У Кулі гостей з України зустрічали з великою радістю та захопленням. Товариство імені Івана Сенюка повністю взяло на себе проблеми з облаштуванням артистів «Волинянки» на час перебування їх у Кулі. Помітний інтерес викликав концерт, який дав ансамбль, – зал на 1200 глядачів був переповнений. Для багатьох сербських українців це був перший концерт професійних артистів з України. Захід надав поштовх розвитку та плеканню національних традицій у представників діаспори, а також сприяв зародженню ідеї колективного візиту до України.

Проте для здійснення цього задуму існували перепони, породжені так званою «залізною завісою», яка на той час ще не до кінця була зірвана. У результаті таких стримуючих факторів сербські українці на деякий час вимушені були відкласти наміри про поїздку на землю свого походження. Через два роки (1988) до Кули знову приїхала «Волинянка», і тоді директор ансамблю Юрій Войнаровський пообіцяв вислати запрошення на гастролі до Луцька. Від бажаючих приїхати в Україну вимагалось

підготувати якісну концертну програму. 1989 року така нагода випала. До Сербії було надіслано запрошення на перший фестиваль «Червона рута», який проходив у Чернівцях. Під час фестивалю провели низку переговорів про запровадження співробітництва з культурними та громадськими організаціями України, перш за все з Товариством «Україна» [1].

На підставі цих домовленостей та на пропозицію КМТ ім. Івана Сенюка, на початку 1990 року делегація культурно-просвітньої спілки Воеводини у складі Мирона Канюха (секретаря Спілки) та Євгена Кулеби (голови КМТ з Кули) підписала у Києві Угоду про співробітництво з Товариством «Україна», в якій 5 з 13 пунктів стосувалося КМТ ім. Івана Сенюка.

Виконуючи зобов'язання з Угоди, Товариство «Україна» послало до Кули львівського музиканта Станіслава Чуєнка для допомоги у фаховому вдосконаленні кульських аматорів. Одночасно львівський клуб творчої молоді імені Володимира Івасюка відрядив до Кули вокально-інструментальний ансамбль «Львівські музики».

Спільними зусиллями С. Чуєнка та членів львівського ансамблю вдалося покращити підготовку кульських музикантів і співаків, які разом з львів'янами взяли участь у традиційному розважальному вечорі – «Український баль», що був організований у Кулі. Разом з ансамблем «Львівські музики» гастрювала молода солістка, лауреат фестивалю «Червона рута», солістка дівочого ансамблю «Мальви» Інеса Братущик. За посередництва та сприяння КМТ імені Івана Сенюка «Львівські музики» з Інесою Братущик у телестудії Нові Саду записали півгодинну музичну передачу. Водночас Євген Кулеба та Максим Міщенко підписали Угоду про співробітництво КМТ імені Івана Сенюка та КТМ імені Володимира Івасюка [2].

Відповідно до Угоди з Товариством «Україна», 1990 р. був здійснений обмін концертами між КМТ імені Івана Сенюка й ансамблем «Галичина» зі Львова. До речі, цього ж року українці у Сербії відзначали великий ювілей – 100-

річчя переселення з Галичини на сербські простори. Кула була визначена для проведення центральних заходів ювілею. Головним виконавцем урочистостей у місті було КМТ імені І. Сенюка, а запрошення з України ансамблю «Галичина» надало свята своєрідної знаковості. Гостям з України керівництво КМТ влаштувало також гастролі у Сремській Митровиці та Інджії.

1990 року КМТ ім. Івана Сенюка вперше відвідало Україну, виступаючи з концертами у Львові, Новому Роздолі, Луцьку. При нагоді з ансамблем «Галичина» домовилися про надання фахової допомоги з удосконалення роботи у танцювальних і музичних гуртках Сербії. У межах цієї домовленості хореограф Олексій Бобків і музикант Петро Рачинський з ансамблю «Галичина» для кульських аматорів здійснили постановку танців «Подільський козачок», «Гуцулка» і «Гопак». Одночасно двом танцюристам з Кули (Михайлу Летвенчуку та Івану Ключковському) за кошт України було влаштовано стажування у танцювальному колективі «Галичина».

Міська влада Луцька 1991 року організувала I Міжнародний фестиваль української пісні і танцю «Берегиня – 91». Це була чудова нагода виконати давню обіцянку керівництва ансамблю «Волинянка» – запросити до себе діаспори. Відтак творчий колектив КМТ імені Івана Сенюка отримав запрошення взяти участь у фестивалі. Кілька своїх номерів кульські аматори виконали у фінальному концерті фестивалю. Після такої реклами кульський колектив отримав запрошення на гастролі в Червоноград і Колодяжне, а також відвідав історичні місця Берестечка.

Успішний виступ кульських артистів сприяв тому, що товариству імені Івана Сенюка запропонували підписати угоду про всебічне творче співробітництво зі ще однією українською інституцією – з Палацом культури міста Луцька. На увагу заслуговують пункти угоди, якими передбачалося навчання студентів з Кули у луцьких вищих навчальних закладах за спеціальностями українська мова і література та музика й хореографія. Та ця домовленість не була реалізована, оскільки не знайшли бажаних серед кульської молоді. Поряд з цим плідною була угода з керівником Івано-Франківського театру фольклору, народних свят і видовищ Володимиром Нестеренком про обмін виступами та виготовлення гуцульських костюмів для кульських артистів. Умови угоди були повністю реалізовані.

Під час літніх канікул 1991 р. КМТ спільно з Товариством української мови, літератури і

культури Воєводини організували першу поїзду дітей до літньої школи україністики, яка працювала в Карпатах у дитячому таборі «Едельвейс», що поблизу Яремчі. Цю школу україністики для українських дітей з Воєводини профінансувало підприємство ТОС «Барва» з Івано-Франківська. Цього ж року, на запрошення голови філії Союзу українців Румунії у Банаті Юрія Семенюка, артисти з Кули гастролювали у місті Лугож і навколишніх українських селах. Декілька місяців по тому вже українці Кули приймали український ансамбль з Лугожа.

З ініціативи Союзу русинів і українців Сербії та Чорногорії (далі – СРУСЧ) 1991 р. студіювати хореографію до Львова відправилася Анастасія Бесермія з Вербаса та до Рівного Стефан Семянів зі Сремської Митровиці. Також Союз спрямовував свою діяльність на встановлення зв'язків з подібними українськими організаціями в інших європейських країнах. Такі зусилля не раз проявлялися у матеріальній підтримці українських колективів, які фінансово були забезпечені гірше, ніж Союз. Так, Союзом було оплачено участь творчого колективу «Жатва» з Коцура у польському фестивалі «Лемківська ватра» у Гдині.

У червні 1991 р. Союз опікувався гостюванням у Сербії п'ятдесятьох учасників дитячого хору радіо і телебачення України з Києва. Заслугою керівництва Союзу було те, що у грудні 1991 р. Союз письменників України прийняв до своїх рядів М. Ковача і Ю. Тамаша [3]. 1991 року товариство приступило до ще одного важливого напрямку своєї діяльності – допомоги дітям Чорнобиля. У рамках цієї програми мешканці Нові Саду, Прнявора, Бачинців, Вербаса, Кули, Коцура і Руського Керестура приймали на оздоровлення дітей із забруднених радіацією населених пунктів України [4].

Військові події, які розпочалися в Югославії наприкінці 1991 р. надзвичайно ускладнювали культурну співпрацю діаспори з Україною українцями в інших країнах. Розуміючи складність ситуації, Україна намагалася полегшити становище українців у Сербії. Окрім участі у миротворчих процесах, до яких долучилися українські політики, громадські організації теж організовували низку заходів з підтримки української громади. Зокрема товариство «Україна» 1992 року замість запланованих трьох студентів, прийняло на післядипломне стажування чотирнадцять. У липні наступного року організувало десятьом членам Союзу круїз Дніпром (Київ-Одеса), а бібліотека діаспори у Києві подарувала Союзу тридцять книг.

Попри нестабільну ситуацію у Сербії українці

нські товариства не згортали свою культурно-просвітницьку діяльність. На їхні запрошення відгукувалися політики та громадські діячі з України. Зокрема 1992 року КМТ з Кули організувало виступ театру з Івано-Франківська. З цієї нагоди перед глядачами виступили відомі особи громадського й культурного життя Івано-Франківщини – депутат обласної Ради Марта Когутяк та історик Петро Арсенич. Вони презентували основні напрями розбудови молоді української держави та роботу з налагодження співпраці між усіма українцями у світі.

Також 1992 року інше товариство з Кули – КМТ імені Івана Сенюка – організувало у місті літературно-музичний вечір, присвячений річниці народження Лесі Українки. Ініціативу українців з Кули та Вербаса підтримали поетеса та депутат Верховної Ради України Марія Куземко з Тернополя, Генеральний секретар Товариства «Україна» Валерій Собко, депутат Львівської обласної Ради та редактор газети «Молода Галичина» Михайло Батіг, тріо бандуристів радіо і телебачення з Києва [5].

Під час візиту до Союзної Республіки Югославії (СРЮ, тоді до неї входили Сербія і Чорногорія) голови Верховної Ради України О. Мороза у березні 1996 р. активісти української діаспори презентували можливі шляхи подальшої співпраці. Зустріч з політиком відкрила дорогу до більш практичних кроків. Так, 1996 року хореографи – Г. Горбачук з Чернігова та Ю. Яковенко з Рівного – упродовж двох тижнів перебували у Сербії. У Шиді при товаристві «Дюра Кіш» вони поставили кілька танців, провели мистецькі консультації з українцями Біхіча та колективом ансамблю «Коломийка» у Сремській Митровиці [6].

Громадськість Сербії вітала міжнародну діяльність українських товариств, оскільки це демонструвало відкритість та інтерес до світової співпраці країни у цілому. Коли делегації чи творчі колективи української діаспори відправлялися за кордон, представники сербської спільноти чи уряду теж долучалися до цих процесів. Залежно від змісту заходів, що проходили у зарубіжжі, організатори ініціювали ту чи іншу форму участі. Інколи з боку Сербії були свої пропозиції, що теж віталось українською спільнотою.

Міжнародні контакти українських організацій у 90-ті роки у Сербії засвідчили почергову участь тієї чи іншої організації у співпраці із зарубіжжям. Практично жодне товариство не мало регулярних і стабільних зв'язків з міжнародною громадськістю. Зокрема, 1999 року був плідним для Союзу русинів та українців

Сербії і Чорногорії. Тоді на фоні інших організацій їхня міжнародна діяльність виглядала успішною. Союз налагодив тісні контакти зі своїми колегами у Словаччині, Польщі, Хорватії й інших країнах Європи й Америки.

Закономірно, що найбільша частка співпраці припадала на взаємини з Україною, а саме з Товариством «Україна», з яким вони щороку підписували План про співпрацю. Також СРУСЧ мав домовленості з Міністерством освіти і науки України щодо безкоштовного навчання студентів в Україні. Низку планових заходів було проведено завдяки сприянню Посольства України в СРЮ.

Згодом СРУСЧ налагодив ділові зв'язки з Державним комітетом України у справах національностей і міграції. Зокрема, було організовано пересилку періодики з України. Комітет пересилав Союзу газети «Урядовий кур'єр», «Демократична Україна» і «Молодь України». Ще одну газету – «Український форум» – Союз отримував від Товариства «Україна». Окрім цього, двічі на рік Союз відправляв свою делегацію для участі у святкуванні Дня незалежності України та Дня Збройних Сил України.

На запрошення Союзу на початку 1999 р. у Нові Саді перебувала делегація представників місцевої влади з м. Львова. З цієї нагоди було підписано Протокол про співпрацю з Союзом на два роки. У рамках запланованої співпраці Львів відвідали Ф. Колесар і Р. Мизь. Також результатом досягнутих домовленостей було виділення допомоги українцям Нові Саду. Так, керівництво міста та області погодилося прийняти близько 60 жінок і дітей з СРЮ на проживання у Львівській області упродовж 3-х місяців. Оскільки на той час продовжувалися військові дії у Сербії, то надана допомога була актуальною. Організацією приїзду та перебування, яке, до речі, збільшилося до шести місяців, займався член Верховної ради Союзу адвокатів Ф. Колесар.

Така гуманітарна акція активізувала зв'язки Львівської влади із Сербією та започаткувала інші форми контактів. Так, у грудні 1999 року делегація Львівської обласної державної адміністрації під час візиту в Автономному краї Воеводина обговорила перспективи політичної, господарської та культурної співпраці. Делегацію з України очолював Тарас Федак – заступник голови Львівської обласної державної адміністрації, а в її складі були Марія Суха – директор Управління із зовнішньоекономічних зв'язків Львівської державної адміністрації; Роман Лубківський – начальник Управління культури Львівської державної адміністрації; група кері-

вників великих промислових гігантів Львівської області (Нафтогазбуд, Львівліс, кондитерської фабрики «Світоч», нафтопереробного комплексу «Галичина», виробників водо та газопроводів, енергетичних підприємств, підприємств з відбудови мостів).

Делегацію з України прийняв Бошко Перошевич – голова Виконавчої ради Воєводини. Під час розмови Б. Перошевич представив своє бачення майбутньої співпраці. Також зазначив, що у Воєводині проживають представники 26 національностей, які мають можливість і право в усіх сферах життя зберігати та розвивати свою національну самобутність. Як саме львівська громадськість могла допомогти у цьому українцям, і стало однією із тем зустрічі львівської делегації у Воєводині.

Опікуватися цими питаннями була уповноважена група з питань суспільної діяльності на чолі з Романом Лубківським. Члени групи мали численні зустрічі з працівниками культури краю. Насамперед їх прийняв Горан Латиневич – крайовий секретар з питань культури, освіти та науки. Під час розмов обговорили актуальні питання у галузі науки, освіти та культури обох республік. Також наголошувалося на давніх історичних зв'язках, дружніх відносинах і плідній культурній співпраці обох народів. Сторони погодилися з думкою, що потрібно поживити зв'язки між науковими інституціями країн.

Запропонували налагодити співпрацю Матиці Сербської з Науковим Товариством імені Тараса Шевченка, музею Воєводини з Львівським історичним музеєм, університетам у Нові Саді та Львові. Крім того, обговорювалася можливість співпраці між спілками письменників, видавництвами, театрами, культурно-мистецькими товариствами. Окремо вирішувалося питання про організацію Днів культури Львівської області у Воєводині та днів культури Воєводини у Львові [7]. Загалом усе це вилилося у підписання «Листа про налагодження дружніх відносин та взаємні інтереси і співпрацю у галузі науки і культури», який від імені воєводинського правління підписав Горан Латиневич, а з боку Львова Роман Лубківський [8].

Під час перебування делегації Львівської обласної державної адміністрації в Автономному краї Воєводини за видатні заслуги у розвитку українсько-сербських культурних зв'язків магістрові Луці Хайдуковичу від імені Спілки письменників України було вручено міжнародну премію імені Івана Франка за книгу перекладів творів українських поетів (Тараса Шевченка, Івана Франка та Євгена Маланюка). Премію вручив Р. Лубківський у будинку Ма-

тиці Сербської у присутності представника крайового секретаря з питань культури Горана Латиневича, представників Посольства України, громадських товариств. Книга Луки Хайдуковича вийшла двома мовами – сербською та українською. Профінансувала видання фабрика з випуску підручників у Сербії. Випуском книги займалися Сербсько-українське товариство з Нові Саду та Товариство української мови, літератури і культури Воєводини. Спеціально для цього видання академічний художник з Челарева Віктор Зубко написав портрети письменників та ілюстрації до їх поезій [9].

Незважаючи на складні внутрішньополітичні процеси у Сербії наприкінці 90-х років ХХ ст., Союз намагався долучатися до співпраці й обміну культурними надбаннями з українцями в інших країнах. Так, у січні 1999 р. його активісти побували у Свиднику (Словачина) на Святі культури, яке організував Словацький Русинсько-Український Союз. Влітку 1999 р. у польському місті Горлице відбувся 17 міжнародний фестиваль лемківської культури «Лемкова ватра». Делегація з Нові Саду взяла участь у святі.

Зокрема, до Польщі відправився інструментальний ансамбль культурно-просвітницького русинського товариства. Очолив делегацію секретар Союзу С. Сакач. Виступи колективу мали великий успіх на фестивалі. На запрошення Союзу Русинів та Українців Хорватії, 11-12 вересня 1999 року делегація Союзу (Ф. Колесар, Р. Мизь, В. Паплацко, С. Сакач) побувала у Вуковарі та Міклошевцях, де відзначалося 150-річчя переселення русинів до Міклошевичів. На офіційному засіданні, яке відкривало свято, з доповіддю виступив Р. Мизь [10].

Упродовж 80-90-х років ХХ ст. українці Сербії свою міжнародну діяльність спрямовували перш за все на спілкування з культурно-мистецькими та громадськими організаціями в Україні, що було викликано природною тягою до землі свого походження та співвітчизників, з якими за радянських часів спілкуватися було вкрай складно. Рідше розвивалися контакти з представниками інституцій українських діаспор в інших країнах зарубіжжя. Успішно почавши налагоджувати контакти з середини 80-х років, вже на початку 90-х ХХ ст. українці Сербії змушені були прилаштовуватися до нових суспільно-політичних реалій, викликаних розпадом СФРЮ, СРСР і змінами в усій Центрально-Східній Європі.

З одного боку, утвердження демократичних норм, як наслідок цих геополітичних змін, сприяло міжнародному спілкуванню, з іншого – низка криз, які супроводжували ці зміни,

ускладнювали процес встановлення зв'язків українців Сербії з міжнародною спільнотою. Співпраця насамперед поширювалася на географічно найближчі країни Центрально-Східної Європи Польщу, Словаччину та Угорщину. У контактах з Україною спостерігалася певна закономірність – спроба поєднати спілкування у культурній сфері з матеріальною підтримкою, яку могли надати українцям Сербії у період військових конфліктів, які тривали там у 90-ті роки ХХ ст.

Українські організації Сербії у 80-90-ті рр. ХХ ст. не мали стабільних і регулярних міжнародних зв'язків із зарубіжжям. Однак щоразу хоча б одне товариство презентувало українців Сербії на тому чи іншому міжнародному

заході. Подібні форуми консолідували українців, як і представників інших народів, які проживали поза межами країни свого походження.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Кулеба Є. 30 років культурно життя українців у Кулі (II) / Євген Кулеба // Українське слово. – Новий Сад, 2000. – № 7. – С. 53.
2. Там само. – С. 54.
3. Значнейши події през 15 роки // Глас Союзу: Союз русинів і українців Сербії і Чорногорії. – Нови Сад, 2006. – № 9. – С. 25.
4. Там само.
5. Кулеба Є. Вказ. пр. – С. 55-56.
6. Там само. – С. 55-56.
7. Дацишин В. Делегація Львова у Новому Саді / В. Дацишин // Українське слово. – Новий Сад, 2000 – № 7. – С. 70-71.
8. Там само. – С. 69-71.
9. Дацишин В. Премія за заслуги / В. Дацишин // Українське слово. – Новий Сад, 2000 – № 7. – С. 71-74.
10. Звіт о роботи союзу у 1999 року // Голас Союзу. – Нови Сад, 2006. – № 9. – С. 42.

Саган Галина *Співпраця українців Сербії з громадськістю зарубіжних країн у сфері культури (1980-1990-ті рр.)*

У статті висвітлено культурну співпрацю українців Сербії з зарубіжними країнами упродовж 80-90-х років ХХ ст. Як правило, українці Сербії свою міжнародну діяльність спрямовували перш за все на спілкування з культурно-мистецькими та громадськими організаціями в Україні, що було викликано природною тягою до землі свого походження та співвітчизників, з якими за радянських часів спілкуватися було вкрай складно. Українські організації Сербії у 80-90-ті рр. ХХ ст. не мали стабільних та регулярних міжнародних зв'язків із зарубіжжям. Однак щоразу хоча б одне товариство презентувало українців Сербії на тому чи іншому міжнародному заході. Подібні форуми консолідували українців, як і представників інших народів, які проживали поза межами країни свого походження.

Ключові слова: українська діаспора, сербські українці, культурна співпраця

Саган Галина *Сотрудничество украинцев Сербии с общественностью зарубежных стран в сфере культуры (1980-1990-е гг.)*

В статье раскрыто культурное сотрудничество украинцев Сербии с зарубежными странами на протяжении 80-90-х годов ХХ в. Как правило, украинцы Сербии свою международную деятельность направляли прежде всего на общение с культурно-художественными и общественными организациями в Украине, что было вызвано естественной тягой к земле своего происхождения и соотечественников, с которыми в советское время общаться было крайне сложно. Украинские организации Сербии в 80-90-е гг. ХХ в. не имели стабильных и регулярных международных связей с зарубежьем. Однако, каждый раз хотя бы одно общество представляло украинцев Сербии на том или ином международном мероприятии. Подобные форумы консолидировали украинцев, как и представителей других народов, проживающих за пределами страны своего происхождения.

Ключевые слова: украинская диаспора, сербские Украинцы, культурное сотрудничество

Sagan Galyna *Cooperation of Serbia's Ukrainians with foreign countries' public in the field of culture (1980-1990s)*

The article deals with the cultural cooperation of Serbia's Ukrainians with foreign countries during the 80-90-ies years of the twentieth century. Typically, Ukrainians of Serbia directed their international activities primarily on communication with arts and cultural and community organizations in Ukraine, which was caused by natural draft to the land of their origin and compatriots, with which was extremely difficult to communicate in Soviet times. Contacts with representatives of the Ukrainian diaspora institutions in other countries abroad developed less frequently. Contacts with representatives of the Ukrainian diaspora institutions in other countries abroad were developing less frequently. By starting successfully to establish the contacts from the mid-80s, in the early 90s of the twentieth century Ukrainians of Serbia had to adapt to the new social and political realities caused by the collapse of Yugoslavia, the Soviet Union and changes in the whole Central and Eastern Europe.

On the one hand, the consolidation of democratic norms, as a result of geopolitical changes, contributed to the international dialogue, on the other - a series of crises that accompanied these changes complicated the process of establishing links with the Ukrainians of Serbia with international community. The cooperation primarily was distributed to the geographically closest countries of Central and Eastern Europe, Poland, Slovakia and Hungary. In contacts with Ukraine was observed a certain pattern - an attempt to combine communication in the cultural sphere with material support that could be given to the Ukrainians of Serbia during the military conflicts that continued there in 90 years of XX century.

Ukrainian organization of Serbia in the 80-90-ies years of XX century did not have stable and regular international connections with foreign countries. However, each time at least one association represented Ukrainians of Serbia at some international event. Similar forums consolidated Ukrainians, as well as representatives of other nations who lived outside their country of origin.

Keywords: Ukrainian diaspora, Serbia's Ukrainians, cultural cooperation

Рецензенти:

Тригуб О.П., д.і.н., професор

Шкляж Й.М., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 12.05.2016 р.